

Universitetet i Tartu
Det humanistiske og kunstfaglige fakultet
Institutt for fremmede språk og kulturer
Avdelingen for skandinavistikk
Norsk språk og litteratur

HVORDAN SKAPE EI GOD DATTER?

Forventningene til datteras rolle i Vigdis Hjorths romanen *Er mor død*

Bacheloroppgave

Anneli Aim

Veileder: Antonina Kostina, MA

Tartu

2022

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
2. Bakgrunnsinformasjon.....	6
2.1 Forfatterskap av Vigdis Hjorth.....	6
2.2 Resyme av romanen <i>Er mor død</i>	8
2.3 Tidligere forskning	9
3. Teoretisk forankring	11
3.1 Begrep	11
3.3.1 <i>Mothering</i>	11
3.3.2 <i>Daughtering</i>	11
3.2 Constructing the Good Daughter.....	11
3.3 De Beauvoir og Friday	12
3.4 Forventninger når ei rolle av ei god datter blir konstruert	13
4. Analyse av <i>Er mor død</i>	16
4.1 Johanna.....	16
4.1.1 Dårlig datter.....	16
4.1.2 Tilbake til mora.....	18
4.1.3 De uoppfylte forventningene	21
4.2 Ruth	25
4.2.1 Ruth som i motsetning av Johanna	25
4.2.2 De oppfylte forventningene	28
5. Diskusjon og konklusjon	32
Resümee	34
Kilder	36
Primærlitteratur	36
Sekundærlitteratur	36

"If my mother were my husband, I would have divorced her years ago."

(Fingerman, 2001)

1. Innledning

Etter at jeg hadde lest Vigdis Hjorths roman *Arv og miljø* (2016), og litt senere *Er mor død* (2020), ble jeg veldig opptatt av det problematiske forholdet som mødre og døtre kan ha. Et forhold som kan være en endeløs smerte. Mor-datter forhold er et uoppklart tema, kanskje i all evighet. "Alle lykkelige familier ligner hverandre, hver ulykkelig familie er ulykkelig på sin egen måte." (Lev Tolstoi) I min oppgave handler det om en familie i Vigdis Hjorths roman *Er mor død*. Begge Hjorths romaner hører til virkelighetslitteratur. Litteraturen, hvor det som skjer i virkeligheten blir tilbrakt i dagslys i fiksjonen. Etter min mening er det noe som hjelper å kaste lys over det som mange mennesker kan gruble over kanskje i løpet av hele sitt liv. Om ting som vanligvis burde være skjult og ikke pleies å snakke åpent om.

At litteraturens makt kan være stor, kan bevises bl. a. med debatten som oppsto i Norge i 2016 på grunn av Vigdis Hjorths utgitte roman *Arv og miljø* (Pedersen, 2016). Utgivelsen av boka skapte ei trette i Hjorths familie. Det ble diskutert om en slik roman er rettferdig og etisk for at det ikke har noe å gjøre med fiksjon, men handlet om altfor virkelige hendelser i Hjorths familie. Én av søstrene til Vigdis Hjorth, Helga, gikk til og med til kamp mot søstera si. Hun mente at boka ikke skulle utgis, og det resulterte med Helgas debutering som forfatter med sin motroman *Fri vilje* (2018). (Norli & Molnes, 2017) (Norli, 2017) Og folk lurte på om incesten som ble beskrevet i romanen virkelig hadde skjedd i Hjorths familie (Pedersen, 2016).

Foreldre-barn forhold er et av det mest langvarige og emosjonelt sterkeste sosiale båndene i menneskers liv (Birditt et al., 2009). Særlig ei mor-datter forhold der dattera er i løpet av historie forbundet til mora si på grunn av plikt for slektskap, men har også forventninger til dette forholdet med mora hennes og forventninger til seg selv (Alford & Harrigan, 2019). Slektskap er en av de viktigste organiserende delen av samfunnet, som binder individer sammen og etablerer et forhold mellom dem (Sagheer, u.å.). Forskninger viser at mor-datter forhold inneholder mer konflikter enn for eksempel far-sønn forhold (Fingerman, 1997). Grunnen til det kan være at mødre forventer mer emosjonell nærhet og være mer påtrengende i forholdet enn fedre (Birditt et al., 2009).

På 1800-tallet var moderskap ikke et særlig påfallende tema i litteraturen (Mesna, 2014). Moderlig vesens paradigme begynte å skifte på 1990-tallet i den såkalte *familielitteraturen* og skapte en polarisert debatt i det norske samfunnet. Forfattere begynte å se mødre fra andre vinkler og begynte å mistenke oppfatningen av det ideale morskapsbildet. Det moderlige vesenet ble sterkt representert i litterært landskap. Mor som en målestokk av familiens framgang eller fiasko. (Gjellstad, 2004).

I denne oppgaven konsentrerer jeg meg om datter og hennes rolle i forhold til mora si, og det gjør jeg ved å analysere romanen *Er mor død*. Da jeg leste boka, la jeg merke til at det finnes krav til dattera for å være akseptert i familien sin. Hovedkarakteren i historien er ikke anerkjent som ei god datter, motsettende til søstera hennes, og det har skapt dårlig relasjon til mora hennes, men også til søstera hennes. At det overhodet finnes bestemte betingelser for å være medlem av en familie, tenker jeg er et viktig tema å ta opp til diskusjon. Derfor vil jeg i oppgaven min undersøke hvilke rolleforventninger det kan oppstå til døtre i skjønnlitteraturen. Dette gjør jeg på eksempel av en lesning av Vigdis Hjorths roman *Er mor død*.

Jeg vil legge vekt på at undersøkelse og analyse i oppgaven min bygger seg på forholdet mellom ei voksen datter og mora hennes. Jeg tar også hensyn til hovedpersonens søster og familieforhold som påvirkende bakgrunn. I oppgaven min tar jeg utgangspunktet fra dattera og hennes synspunkt, og vil ikke drøfte spørsmålet om vanskeligheter ved moderskap. Med denne oppgaven vil jeg også vise at mor-datter forhold er fremdeles veldig viktig og oppmerksomhetskrevenne selv om man lenge har vært voksen. Et komplisert forhold mellom mor og datter er et tidløst tema som er viktig for kvinner, for et uoppklart forhold vil sette kvinnens ånd til et visst uselvstendig mønster (Friday, 1977).

Forskningsartikkelen av Allison M. Alford jeg baserer min oppgaves analyse på, hevder at det finnes lite forskning om voksne døtres erfaring sammenliknet med mødres erfaring i mor-datter forhold. Studien vil vise at døtre bidrar mye til mor-datter forhold for å opprettholde forholdet, mens det er hverken godt sett eller anerkjent (Alford, 2021). Derfor har forskeren lagt vekt på døtre og forsket hvordan døtre selv sanser rolleforventninger satt opp til dem og hvordan de evaluerer dem i forhold med mora deres. Det er døtres synspunkt som er viktigste her. (Alford, 2021) Forskninger er vitenskapelige og gjort i feltet av kommunikasjons undersøkelser. I min oppgave benytter jeg forskninger i skjønnlitteraturen fordi fiksjonen ofte grunner seg til virkelige hendelser i livet. Derfor vil jeg finne ut hvordan rolleforventninger forekommer i skjønnlitteraturen og hvordan kan det resulteres i en romananalyse.

Hensikten med oppgaven min er å undersøke hva ei mor-datter forhold baserer seg på i samtidsromanen *Er mor død*.

Min hypotese er at forventningene til dattera ødelegger forholdet mellom mor og datter, og også forholdet mellom søsken. Mine forskningsspørsmål er:

- hvilke forventninger til døtre forekommer i romanen *Er mor død*;
- hvordan påvirker forventninger mor-datter forhold;
- hvordan påvirker forventninger forholdet mellom søstre.

I begynnelsen av oppgaven min presenterer jeg bakgrunnsinformasjon, som består av forfatterskap og resyme av romanen for å gi oversikt av Vigdis Hjorth og boka hennes, men også tidligere forskning. Deretter fortsetter jeg med teorimaterialer, som inneholder også forklaring av brukte begrep. Det følges av analyse av romanen, som er delt i to hovedkapitler. Oppgaven min avslutter med diskusjon og konklusjon.

2. Bakgrunnsinformasjon

2.1 Forfatterskap av Vigdis Hjorth

Vigdis Hjorth er en mangesidig forfatter. Jeg vil ikke ta opp alle hennes verk, for det finnes mange, men går ut fra hva kjennetegner henne flersidig.

I begynnelsen av forfatterskapet hennes skrev Hjorth barnebøker. Hun debuterte med ei barnebok var *Pelle-Ragnar i den gule gården* i 1983. For den fikk hun *Norsk kulturråds debutantpris*. Den mest kjente barneboka hennes *Jørgen + Anne er sant* (1984) var premiert med *Kritikerprisen* og ble også filmatisert i 2011. De ble fulgt med flere barnebøker. På denne tida var hun kjent som en forfatter som skriver så virkningsfullt om forelskelse mellom barn at hun fikk til og med å rive voksne med seg. (Store norske leksikon, 2021)

Forfatterskapet hennes har ikke alltid gått oppforbakke. Et par år senere gav hun ut ungdomsboka *Gjennom skogen* (1986). På grunn av den ble hun omtalt av mediene som en erotisk forfatter. På denne tida ble hun avbildet som pinlig og patetisk. Hun har opplevd fiasko med flere romaner som *Fransk åpning* (1993) og *Ubehaget i kulturen* (1995). Den sist nevnte var skrevet sammen med litteraturprofessoren Arild Linneberg som man spekulerte hun hadde et forhold til. (Andersen, 2009)

Tegn på virkelighetslitteraturen i forfatterskapet hennes kan ses på 1990-tallet da selvbiografiske litteraturen utspredes i Norge, og hun i 1996 skrev *Virkelighet og andre essay*. Med særlig kan dras trekk til virkelighetslitteraturen ved romanen *Om bare* (2001), som handler om Idas kjærlighetsforhold til en litteraturprofessor Arnold, som baserer seg på Arild Linneberg. (Andersen, 2009).

Kvinnetematikken i forfatterskapet hennes kom med romaner *Drama med Hilde* (1987), *Med hånden på hjertet* (1989), *Fransk åpning* (1992), *Død sheriff* (1995), *Hysj* (1996) og *Takk, ganske bra* (1998). Alle disse romanene er kjennetegnet av psykologiske trekk. (Store norske leksikon, 2021)

Det med psykoanalytiske grep har man for eksempel undersøkt i masteroppgaven *Vigdis Hjorth og psykoanalysen En lesning av romanene 'Om bare' (2001) og 'Arv og miljø' (2016) og utvalgte sakprosaekster* der forfatteren analyserer romanene med hjelp av Freud for hovedkarakterer reflekterer seg selv gjennom Freud. Forfatteren hevder at Hjorth er opptatt av psykoanalyse og vet om teoretiske sidene av det. (Skadberg, 2020) I romanen *Er mor død* har Hjorth referert til Jungs ubevissthet og bevissthet.

Hjorth ser ut som en forfatter, som er særlig interessert i den store norske forfatteren Henrik Ibsen, for hennes egne romaner drar trår til Ibsens verk (Nielsen, 2020). Hans forfatterskap er også preget av psykoanalyse, til og med Freud selv har sitert ham (Hagen, 2022). Hjorth har til og med skrevet en roman inspirert av *Hedda Gabler* (1890) i forbindelse med prosjektet Ibsen NOR (Neraal, 2017). Romanen fikk tittelen *Henrik Falk* (2019), og det var godt mottatt (Forlaget Oktober, u.å.). Eller Ibsens drama *Gjengangere* (1881) som handler om arv og miljø kan sammenlignes med Hjorths *Arv og miljø* (2016) (Abusland, 2022).

Men ikke minst skulle nevnes Hjorths interesse av forfatterskapet av den store danske forfatteren Tove Ditlevsen. Hun betyr mye for henne. Hjorths besteforeldre, som er danske, hadde som alle danskere Tove Ditlevsen i bokhylla. Den første voksne boka hun leste var ei Ditlevsens selvbiografisk bok *Barndom* (1967). (*Litterære Slektskap*, u.å.) Fragmenter av Ditlevsens forfatterskap finnes både i Hjorths romaner *Arv og miljø* (2016) og *Er mor død* (2020).

Hjorth har spekket forskjellige litteratur- eller filmverk i sine bøker. Som i *Arv og miljø* der hovedkarakteren sammenligner seg selv til hovedkarakteren i dansk film *Festen* (1998) av Thomas Vinterberg eller i *Er mor død* der morsfigurer er analysert i en amerikansk film *Love Actually* (2003) av Richard Curtis.

Men mor-datter forhold kommer til scene i Hjorths forfatterskap med *Hva er det med mor* (2000), men også *Tredje person entall* (2008). Begge romanene har fokus på moderskap (Krystad, 2016).

Den største oppmerksomheten ble rettet mot Hjorths forfatterskap med *Arv og miljø* (2016). Verket vekket oppsikt i den litterære verdenen for det inneholdt levende modeller og handlet om et tabu tema som incest (Braseth, 2017). Under lesinga av romanen sanset jeg et komplisert mor-datter forhold på et helt annet nivå. I tillegg til overgrepshistorie handler det ifølge den norske litteraturforskeren Christine Hamm om datteras behov for anerkjennelse (Skadberg, 2020). Anerkjennelse fra mora hennes. Boka har blitt satt pris på iblant mange lesere, oversatt til mange språk og har vunnet flere priser (Store norske leksikon, 2021).

Fire år etter den store støyen med *Arv og miljø*, gav Hjorth ut *Er mor død* (2020), som handler mer om mor-datter forhold. Med denne boka var hun for den andre gangen nominert til *Nordisk råds litteraturpris*. Den første gangen var det *Arv og miljø*. (*Vigdis Hjorth Nominated to The Nordic Council Literature Prize*, u.å.)

2.2 Resyme av romanen *Er mor død*

Er mor død (2020) er en roman der Vigdis Hjorth går dypere inn i mor-datter forhold. Det har blitt diskutert om det er en oppfølger av *Arv og miljø*, der forfatteren har gått videre med familiefølelsen, men Hjorth har avvist spekulasjonen og sier at boka er et selvstendig verk. Likevel har det undersøkt som en selvbiografisk roman fordi det finnes likheter til det oppstått hypotese (Huuse, 2021). Boka har fått veldig gode vurderinger. (Hjeltnes, 2020)

Handlingen i boka *Er mor død* har forfatteren tatt fra Ibsens *Vildanden* (1884). Hovedkarakteren, Johanna, har sett stykket på teater og bruker historien som et hjelpemiddel til forklaring sitt eget liv. Intertekstualiteten i forfatterskapet beriker den vedkommende romanen («Vasar. Viitamine ja näppamine | Vikerraadio», 2020). I tillegg til har forfatteren presentert på tittelside at boka er inspirert av Arne Garborgs *Den bortkomne faderen* (1899) og har tatt med noe linje av Tove Ditlevsens poesi og Henrik Nordbrandt (Hjorth, 2020).

Jeg har valgt denne boka for oppgaven min fordi det går dypest inn i mor-datter forhold. Det er en god fortelling for å analysere rolleforventningene til dattera for det inneholder både et negativt og positivt eksempel av ei datter. Det var også viktig for meg at romanen er skrevet fra datteras perspektiv, for da er forventningene sanset fra dattera som i forskningen i teorien jeg bruker i analysen min.

Er mor død handler om Johanna, som har et problematisk og manglende forhold til mora si, og som hun vil oppklare.

Historien i romanen begynner på et tidspunkt der Johanna er seksti år gammel, har ikke vært i kontakt med mora si i tretti år. Disse årene har hun bodd i USA med den nye mannen sin, har fått en sønn og gjort karriere som kunstner. Men før denne tida hadde hun også et liv som inneholdte mora, faren og søstera hennes. Gjennom fortellingen forteller Johanna hvordan det var i barndommen hennes, men leseren følger henne i nåtida, hvor hun prøver å kontakte mora si. Først ringer hun til mora, så sender hun brev og begynner å betrakte henne med avstand, men det er ikke en lett reise å oppnå noe resultat.

Johanna har bodd i USA i flere år, og hun har ikke hatt kontakt med mora si. Det er søstera hennes, som har tatt seg av deres mor. I løpet av disse årene har faren hennes blitt syk og dødd – begivenheten Johanna ikke deltok i, som fikk enda mer konsekvenser til forholdet. Men nå er det kommet på tida. Hun har selv blitt en enke, sønnen hennes er blitt voksen og Johanna drar tilbake til hjemlandet, Norge. Hun vil få kontakt med mora si for å oppklare forholdet deres.

Historien er skrevet av førstepersons forteller der jeg-personen er Johanna – den eldre søstera i romanen. Den yngre søstera, Ruths, tanker kan vi lese gjennom Johannas beskrivelse og Johannas fortolkning. Alle tilbakeblikk, Ruths motiver, tanker, mors atferd og forestilling er fortalt gjennom Johannas tankegang.

2.3 Tidligere forskning

Behandling av mor-datter forhold ved moderskapet er verken et nytt tema i forsknings- eller litteraturlivet. Moderskapet i norsk litteratur er blitt forsket bl.a. av en anerkjent litteraturforsker Christine Hamm. Hun har grundig undersøkt framstilling av moderskap i Sigrid Undsets forfatterskap, men også utfordringer og vanskeligheter med mors rolle i norsk samtidslitteratur, som inneholder også Vigdis Hjorts forfatterskap (Mesna, 2014). Det finnes også en del forskjellige avhandlinger om kompliserte mor-datter forhold som er blitt framstilt i norsk litteratur, som går ut på hvordan mødre framstilles i norske romaner.

I masteroppgaven av Line Fallan Sørensen (2007) henviser forfatteren til en doktoravhandling *Mothers and daughters as portrayed by Norwegian women writers from 1854 to the present* (1981) av Turid Bergljot Sverre der det hevdes at det er for det meste datteras perspektiv litteraturen har handlet om og at dattera blir framstilt som et offer av dominerende mor. Det vil si at det dessverre ikke har blitt noen større forandringer i løpet av tida og mor-datter forhold bygger seg på mer eller mindre samme grunn. Det er noe, som også kan ses i min oppgave.

At moderskap og mors rolle som ble satt opp for diskusjoner allerede for flere år sida og er stadig et gjennomgående tema, påpekes for eksempel i masteroppgaven fra 2019 «Det vanskelige moderskapet. En utforskning av mødrenes situasjon i Cora Sandels *Bare Alberte* (1939) og Monica Isakstuens *Vær snill med dyrene* (2016)» av Torill Markhus-Bolstad. Forfatteren av avhandlingen konsentrerer seg om moderskapsdiskurser i skjønnlitteraturen og litteraturens deltakelse i diskusjonen om temaet, som hjelper å forstå bedre mødrenes situasjon. Hun mener at det finnes flere morserfaringer i beskrevet i litteraturen, men er ikke alltid hovedtema i verkene. (Markhus-Bolstad, 2019)

En tidligere masteroppgave om moderskapsdiskurser i skjønnlitteratur er «Å være mor i moderlandet. Moderskapsdiskurser i Hanne Ørstaviks *Tiden det tar* (2000) og Trude Marsteins *plutselig høre noen åpne en dør* (2000)» av Line Fallan Sørensen i 2007. Formålet med oppgaven var å finne ut hvordan

moderskapsdiskurser forestilles i tekster og hvordan litteratur avspeiler samfunnsproblemer. (Sørensen, 2007)

I masteroppgaven ««Noen må være som henne. Noen må være det motsatte» Vigdis Hjorths romaner *Hva er det med mor* og *Tredje person entall* som undersøkelser av moderne moderskap» av Ingrid Krystad legger forfatteren, gjennom analyse av Vigdis Hjorths romaner, vekt på forventningene til moderskap og hvordan mødre i dag er preget av normative forestillinger av moderskapet. Hun også mener at litteraturen er et bidrag i en samfunnsdebatt. Oppgaven er basert på Vigdis Hjorths romaner, som handler nettopp om mor-datter forhold. (Krystad, 2016)

«Et raffinert innlegg til virkelighetsdebatten?» (2020) av Silje Syversen Huuse fortsetter å spørre om virkelighets handling i litteraturen etter *Arv og miljø* (2016) forårsaket debatten om bruk av levende modeller i litteraturen. Forfatteren bemerker i oppgaven sin at det var ikke den første gangen en slik diskusjon oppstå i litteraturens landskap. (Huuse, 2021) Det utgangspunktet tar jeg ikke med i oppgaven min for jeg er fokusert på forutsetninger til mor-datter forhold.

At mødre og døtre danner sine roller sammen for de har *dyadisk* forholdet (Alford & Harrigan, 2019), og dermed er det viktig å studere vanskelighetene i forholdet fra begge sider. *Dyadisk* – som er satt sammen av to enheter (*Ordbøkene.no - Bokmålsordboka og Nynorskordboka*, u.å.) I det tilfellet forholdet mellom to mennesker i sans og atferd, som viser seg gjennom omgang («Diaadiline suhe - kahassuhe», 2017).

Slik at begge partene, mødre og døtre, er inkludert og regnet med. For at vanskeligheter ved moderskap er et vedkommende tema i dag, hvor forskere fremdeles ikke har alle svar, er det viktig å studere og analysere dette temaet videre. Som Hjorth selv har sagt i et intervju til avisa, ønsker hun å dele sine erfaringer med sine lesere som kan kjenne seg igjen (Norli, 2020). Erfaringer om hvordan det er å være ei voksen datter.

Tidligere forskning er undersøkt om mødrenes rolle og moderskapsdiskurser i litteraturen, men også avspeiling dem i samfunnsdebatten. I min oppgave handler temaet om døtre og rolleforventningene de skulle oppfylle for å være ei god datter. I oppgaven min legger jeg vekt på søstrene i Vigdis Hjorths romanen *Er mor død*, og undersøker hvordan de forestiller rollene sine i forhold til teorier jeg har som et grunnlag. Jeg tar hensyn til forskjeller i mor-datter forhold for begge søstre har forskjellig forhold med mora deres.

3. Teoretisk forankring

Dette kapitlet handler om teoretisk bakgrunn, som er grunnleggende for oppgavens analyse. Jeg skal presentere teorier og, forklare begreper, som oppgaven min inneholder.

3.1 Begrep

For en klar og tydelig forståelse av innholdet, skal jeg forklare de viktigste begrepene som stammer fra teoriene jeg bruker i oppgaven min. For at forskningsartiklene er på engelsk og for det etter min mening ikke finnes noen like gode motsvarende begrep på norsk, bruker jeg gjennomgående de engelske begrepene i hele oppgaven.

3.3.1 *Mothering*

Mothering er all arbeide man gjør som mor for barna sine. Det er enestående og personlig, og er basert på forhold til barna sine. Det handler om arbeide de gjør som mødre for barna sine. (Alford, 2021) Selv om *mothering* er en personlig og enestående tilnærming, er mødre likevel påvirket av de sosiale forventningene i institusjonen av *motherhood*, som er en patriarkalsk. (Green, 2010) *Motherhood* kan oversettes til norsk som «moderskap», som ifølge Bokmålsordboka betyr «det å være mor» (*Ordbøkene.no - Bokmålsordboka og Nynorskordboka*, u.å.) Jeg vil legge vekt på at *mothering* og *motherhood* eller «moderskap» ikke betyr det samme, selv om de er knyttet sammen. *Mothering* er aktivitet, som kan beskrives som enhver omsorg (Alford, 2021), mens moderskap er et fenomen i samfunnet preget av flere forankrede egenskap.

3.3.2 *Daughtering*

Daughtering består av mange, innviklete og forskjellige atferder, som ei datter utfører, i forhold til mora si, for å fylle de sosiale kravene som er kjent til datter og som hun forstår hun skulle gjøre. *Daughtering* har gjennom tid blitt regnet som en passiv handling, der dattera mottar *mothering*. Men begrepets innhold er i forandring, og ei passiv eller usynlig datter er i ferd til å bli et aktivt medlem av familie. Rolle av ei voksen datter krever aktiv deltakelse, noe som er anstrengende og foranderlig. Derfor handler det også om arbeide døtre gjør. (Alford, 2021)

3.2 Constructing the Good Daughter

I det folkelige forståelse forekommer en illusjon om moderskapet, hvor relasjonen med mor er forventet å være idealisert (Kristeva, 1985). Men ofte er det noe annet.

Det vanskelige mor-datter forholdet, kommer fra forventningen av å være akseptert som ei god datter. Forskningen min oppgave baserer på kommer fra en amerikansk professor, som fikk sin Ph.d. i kommunikasjonsstudier, som studerer rollene døtre og mødre i familiestrukturen. (*Baylor University*, u.å.). Basert på resultatene av forskningen kan foreslås at *daughtering* er et underrepresentert tema i sosial diskurs (Alford & Harrigan, 2019) Jeg vil si at det oppstår to undersøkelser av Alford i min oppgave, en fra 2019 og annen fra 2021. Jeg tar dem som én forskning, fordi datainnsamling er det samme, mens brukt metode er forskjellig.

Dr. Allison M. Alford har i 2019 med en kollega Meredith Marko Harrigan publisert forskningsartikkelen «*Role Expectations and Role Evaluations in Daughtering: Constructing the Good Daughter*». De undersøkte hvordan døtre konstruerer og evaluerer rollene sine i mor-datter forhold. Om hva det tar for å være følt som ei god datter. Formålet med forskningen var å finne ut hvordan voksne døtre utformer og vurderer sin rolle, hvordan de forestiller rollen og mulige hindre mellom rolleforventninger og positiv rolle vurdering. Datainnsamling baserer på personlige intervjuer av 33 kvinner som deltok i undersøkelsen. (Alford & Harrigan, 2019)

I 2021 utga Allison M. Alford alene artikkelen «*Doing daughtering: an exploration of adult daughters' constructions of role portrayals in relation to mothers*». Artikkelen handler om hvordan voksne døtre konstruerer rollen sin i forhold til mødre. I denne forskningen, som har samme data, men er gjennomført med tematisk analyse, legger hun vekt på begrepen *mothering* og *daughtering*. Og særlig på *daughtering* som en aktiv handling. Hun mener at *daughtering* er kommunikativt konstruert og forestilt med gjennomtenkt hensikt. (Alford, 2021)

Det er viktig å legge vekt på at forventningene til dattera i forskninger er de som døtre selv sanser de skulle oppfylle i forholdet med mora deres. Vurdering om ei datter er ei god datter kommer fra dem selv, men på det dypeste nivået fra de sosiale forventningene. I resultatene har Alford også lagt vekt på at mange døtre er ikke alltid glad for deres forestilling, og kan være forvirret om de skulle følge rollen familiemedlemmer og samfunnet er dannet for dem (Alford & Harrigan, 2019).

3.3 De Beauvoir og Friday

For å bedre forstå bakgrunn og begrunnelser av hver av karakterene i fortellingen, bruker jeg også teorier fra de to anerkjente forskere i kvinnesak.

Den første er den franske filosofen og forfatteren Simone de Beauvoir. Hennes feministiske verk *Det annet kjønn* (først utgitt i 1949 som *Le Deuxième Sexe*) er et storverk, som går ut fra patriarkalsk forhold i kvinners liv som resulterer med påvirkning til vesenet av moderskap. Kvinnene her kaller «det annet kjønn», fordi menn er det første og førende kjønn. Beauvoirs teori er til og med i dag regnet som et viktig og grunnleggende verk i feminismen og kvinnesak. (Mussett, u.å.) I oppgaven min bruker jeg kapitlet *Mor* fra hennes verk. Der forklarer hun mor/barn forholdet og støtter seg bl.a. på Freud. Hun skriver at mor/barn forholdet kan resulteres bare med barnas frigjøring og at mødre ikke burde prøve å leve sitt liv gjennom barna sine.

Den andre teoretikeren er den amerikanske feministiske forfatteren *Nancy Friday*. Hun har fått kritikerros for sitt verk *My mother/My self: The Daughter's Search for Identity* (1977) hvor hun har grunnlagt en teori til mor-datter forhold der hun hevder at kvinner fra hennes generasjon har oppfostret fra mødrene deres ifølge ideale av prefeministisk kvinneskapet som døtre ønsket å frigjøre seg selv. (*Nancy Friday / Biography, Books, & Facts / Britannica*, u.å.)

Kapitlet jeg bruker med heter *A time to be close* som handler om et sterkt bånd mellom mødre og døtre. Noe som finnes fra skapelsen av og som påvirker kvinner hele livet hvis ikke løst. I dette kapitlet skriver hun om døtre som lever ut mødrenes drømmer, og som derfor aldri utvikles til en selvstendig person. De forblir som mødrenes utvidelser. Jeg vil også framheve at i det neste kapitlet *A time to let go* mener hun at å slippe taket er det best ei mor kan gjøre for sitt barn.

3.4 Forventninger når ei rolle av ei god datter blir konstruert

Videre i min oppgaves analysedel skal jeg, gjennom nærlesning, se på hvilke rolleforventninger til dattera det oppstår i romanen *Er mor død*. Jeg skal fortolke døtres fremstillinger i romanen og finne ut om de kan sammenlignes med de resulterte forventningene i Alfords teori.

Alford hevder at det finnes visse forventninger til datteras rolle, som døtrene selv mener finnes, for å være sett på som ei god datter. Jeg skal presentere og forklare dem videre. De følgende forventningene forestilt videre er kravene jeg skal sammenlikne med døtrenes atferd i romanen, og derfra analysere funnene.

I 2019 har Alford, med fokus på narrativanalyse, kommet med fire forventninger til dattera som døtrene føler de må oppfylle:

1. Respekt

Forståelse av det hierarkiske forholdet der dattera må vise respekt for mora si. Det handler enten om å unngå konflikt, ikke merke uenighet, reagere positivt på moras budskap eller støtte moras maktposisjon.

2. Beskyttelse

Behov for å beskytte mora si. Det kan gjelde for eksempel moras emosjonelle velvære, beskytte at mora ikke skulle være utnyttet av noen, men også beskyttelse av mora mot søsken, hvis uærbødighet skulle oppstå. Denne rollen forutsetter andre sosiale deltakere, som mora er beskyttet mot.

3. Behov for *mothering*

Framkalling av *mothering* fra mora si. Det betyr en tilstand, hvor datter viser behov for veiledning eller behov for emosjonell vurdering som stolthet fra mor. Det fører til situasjonen hvor mor føler seg tiltrengt. Dattera kan også oppføre seg på en måte mora hennes kan være stolt av henne.

4. Holde kontakt

Man må ta tid for å ta kontakt med mora si. Det kan inneholde flere saker: å ha en konversasjon i telefonen, eller være med mora på et eller annet sted, når mora vil se barnebarn eller hun forventer at dattera skal gjøre noe for henne.

I den nyeste artikkelen fra 2021, har Alford gått videre med sin tidligere forskning, men nå bruker hun tematisk analyse og kommer med de fire forventningene:

1. Vennskap

Resultatet viser at én av konstruksjonene av mor-datter forhold døtrene føler kunne fungere som vennskap. Men det kan ikke fungere autentisk på den måten, for mødre vil ha makt og kontroll over forholdet. Noe som eventuelt fører til konflikter. I tillegg til inneholder *daughtering* å gjette om hva moras tenker og forventer for å oppfylle mødres rolle forventninger.

2. Mothering mora si

Døtre som bruker *mothering* mot sine mødre. De holder opp et aktivt forhold. Selv om de aldri har hatt et særlig godt eller tilfredsstillende forhold til mødrene sine, eller om forholdet har vært ensidig. Det er et godt eksempel på en aktiv *daughtering*, som er mottatt av mødre og kan virke

uten vederlag til dattera. I den slags rollen er mødre de viktigste og døtre er bakgrunnen i forholdet.

3. Ivareta mora si

Døtre ivaretar mødre med hensyn til å støtte og å lure på hvordan mor klarer seg. I tillegg betyr det også at datter betar seg som en mellommann, som tar hånd om forholdet mellom mor og andre søsken for alles fordel.

4. Planlegging av fremtid

Den fjerde rollen døtrene føler er å reflektere over mors fremtid når hun blir eldre. Det er krevende betraktningsarbeid der man må å overveie alle sider ved beslutning om fremtida. Det kan involvere økonomisk omsorg eller en bestemt livstil, eller å pleie mora selvstendig, uten hjelp fra noen pleier.

Det å fylle rolleforventningene, kan resulteres for døtre med fornøyelse av aktiv handling av *daughtering*, men også dem som fyller aktiv *daughtering* ulykkelig, derfor er det destruktivt for dattera. (Alford & Harrigan, 2019)

Døtrene i forskningen mente at de har en forståelse av forventningene om å være ei god datter, men de velger ikke alltid å oppfylle dem. *Daughtering* med resultatet av ulykkelig datter er anerkjent som moralsk og frambringende, men det virker også destruktivt til dattera, som føler at den forventede rolleforestilling ikke passer for henne. Dårlig *daughtering* pleier ikke å være godtatt i samfunnet, mens samtidig noen døtre som gjør det bevisst føler ikke vondt for det, og lar ikke oppfatningen å forstyrre dem. (Alford & Harrigan, 2019)

4. Analyse av *Er mor død*

Jeg har brukt nærlesing som metode, og analysen min fokuserer på episoder og innslag i romanen som beskriver mor-datter forhold.

For å bedre forstå hva den typen av forhold innebærer bruker jeg de Beauvoir og Fridays refleksjoner over temaet. For å gå dypere inn i folleforventningene bruker jeg Alford (og Harrigan i 2019) teori om rolleforventninger til døtre i forhold til mødrene sine. Sitater fra romanen, som illustrere mor-datter forholdet i romanen, sammenligner jeg med disse mor-datterforventningene.

At ei kvinne kan være både mor og datter, gjør at dette temaet blir mer komplisert å behandle. Jeg skal vise hvilke rolleforventninger oppstår det etter min mening i *Er mor død*, og hvordan det på et bestemt tidspunkt ødelegger forholdet mellom Johanna og hennes mor. Jeg fokuserer meg på forfatterens forestilling av Johanna, men tar også med søstera hennes, Ruth, siden hun har et godt forhold til mora deres.

Analysen min er jeg bygget opp til kontrastering av de to døtrene. Derfor har jeg delt analysedelen i to. Den første og lengre delen handler om Johanna. Der viser jeg hvordan hennes forhold til mora fra barndommen av presenteres, og hvilke rolleforventninger hun bryter. Denne delen er lengre og analysedelen i helheten handler mer om Johanna siden historien er fortalt fra hennes synspunkt, og hele narrativt er oppbygget gjennom minner og monologer i Johannas hode. Romanen handler for det meste om henne og mora hennes, men også delvis om Ruth, og andre personer i romanen.

Den andre delen handler om Johannas yngre søster Ruth. I denne delen beskriver jeg forholdet mellom søstrene og mora deres, og forventningene som Ruth som datter oppfyller.

4.1 Johanna

4.1.1 Dårlig datter

Det tidligere livet Johanna hadde, før hun bestemte å dra til USA, og forholdet hun og mora hadde i disse dagene, men også om Johannas barndom fortelles det gjennom en analepse.

Det var ei tid da alt var bra og fungerte. Johanna var gift med en advokat Thorleif og hele familien, iberegnet Johanna, forekom på en måte det skulle ha vært:

[...] når familien viste seg fram offentlig [...], forventningene om at jeg skulle spille rollen min, den lojale advokatdatteren, advokathustruen, jusstudenten, [...]. (24)

Men det var ikke bra for Johanna. Langt fra det. For hun var fanget i et bilde hun ikke kunne være i.

[...], følelsen av ufrihet og av at jeg ikke kunne være meg selv [...], og kunne ikke finne det ut der jeg befant meg, [...]. (24-25)

Så kommer det et vendepunkt i fortellinga der historien plutselig forandrer seg for Johanna siden hun tar et utilgivelige skritt – hun forlater dette livet. Hun forlater sin nyslåtte ektemann, Thorleif, for den amerikanske kunstlæreren, Mark. Hun forlater familien sin og hjemmet sitt. Hun avbryter jusstudiene sine, og hun drar til Amerika, til Utah. Hun tar den ulovlige veien og krysser grensen for familiens *respekt*, og det er hun også minnet om i et brev fra foreldrene hennes:

Et kort, kontant svar med trusler om fornektelse, men hvis jeg *tok til fornuft* og kom hjem straks, kunne jeg kanskje tilgis. De skrev som om jeg var et barn de hadde råderett over. De ramset opp hva det hadde kostet dem av penger og mentale ressurser å fostre meg opp, jeg skyldte dem en hel del. (12)

Det var ikke lett for Johanna å gjøre det, men bortreise fra sin familie kan være den eneste måte å frigjøre seg selv. Å bli seg selv. Reisen til USA skulle skape konflikt, det var sikkert, men også forvirrende. Hun var helt bevisst om hva hun var i gang med å gjøre, hun hadde bestemt seg, men samtidig manglede hun den siste drivkraften:

Mens jeg ikke kunne snakke med mor og far om planene mine, for de ville blitt hysteriske, forbudt meg, [...], men kanskje var det bare scenarier skapt av min sterke følelse av skyld, fordi jeg visste hvor hardt min avreise ville ramme mine foreldre sosialt. (291)

Leseren kan forstå at det finnes bestemte krav til familiemedlemmene, og i det tilfellet til Johanna. Romanen forklarer forholdet mellom Johanna og familien hennes allerede i begynnelsen av historien. Om valgene sine i sitt liv sier Johanna:

Jeg forlot ekteskapet og familien til fordel for en mann de fant tvilsom og en virksomhet de fant støtende, stilte ut bilder de fant vanærende [...]. (9);
[...] for dem var det forferdelige at jeg dro, vanæret dem, ikke kom i fars begravelse [...]. (9)

Det gjelder også Johannas karriere og valgene hun har gjort i kunsten sin. En karriere i kunstområde er ikke akseptert i familien hennes. Det var ikke noe godt valg. Som en bekreftelse av det, er moras mottakelse, også i pakt med Ruth:

Mor har valgt rollen som den sviktede mor. Datteren har vanæret henne offentlig ved å stille ut malerier med tilforlatelige titler, *Barn og mor* [...], "[...], mitt arbeid som har *hengt henne ut*, [...]. (34);
[...], fikk jeg vite at de fant bildene opprørende, at jeg skjemte ut familien, særlig mor. (14)

Det kan overveies at forholds vesen har vært enda vanskeligere for Johanna for hun er den eldste datter. Det er ofte beregnet at mor forholder seg og behandler den eldste dattera med høyere krav som til et voksent menneske. Man krever seriøsitet for å gjøre det klart at livet ikke er noe lek og moro (de Beauvoir, 1997).

Men Johanna vil være fri. Kanskje har hun så stor indre drivkraft, som vokser enda større med forelskelsen til den amerikanske kunstlæreren. Men den konfliktfyltheten hun har, legger hun merke

til som nittenåring, da hun rett og slett slutter å oppfylle sin rolle. Da blir den dårlige dattera skapt. Som Johanna selv minner om tankegangen sin:

[...], men jeg hadde sluttet å bry meg om hennes moralske overveielser, [...], i årevis hadde min oppmerksomhet vært rettet mot henne, hadde jeg lurt på hva hun *ville*, hva hun følte, på bunnen av sitt hjerte som det heter, men på universitetsplassen hadde jeg gitt opp å få vite det, [...]. (266)

4.1.2 Tilbake til mora

Ei datter kan flytte milevis fra familien sin og være borte årevis, og på den måten frigjøre seg fra mora si. Men det gjelder bare den fysiske avstanden. Mentalt trekkes man ofte tilbake til det uløste forholdet mellom mor og datter.

Jeg tror mennesker som er mye sammen gror sammen i gjensidig avhengighet, at bånd vokser og styrkes, selv om bånd også kan hemme og gnage, særlig de som er vanskelige å bryte, [...]. (133)

Forholdet mellom mor og dattera pleier å være det sterkeste og varigste (Fingerman, 1996). Uansett det som har skjedd, som er blitt gjort, (men ikke snakket om), vil Johanna likevel ha kontakt med mora si:

De forsto det ikke, eller ville ikke forstå det, vi forsto ikke hverandre, og likevel ringte jeg mor. (9)

Etter tretti år av mangelfulle forholdet med mora hvor spørsmålet stadig handler om hvem som har rett, vil Johanna fremdeles få klarhet i dette forholdet. Mora er den hun ubrytelig tenker på:

[...] om mor forteller om hvordan den eldste datteren plutselig dro og ikke tok kontakt på årevis og plutselig er tilbake og *krever* noe og vil antagelig ikke fundere over og i hvert fall ikke stille seg åpent kritisk til den versjonen av historien mor gir, [...] (278);

Om en eldre kvinne med sørgmodig mine [...] forteller om alvorlige vanskeligheter i livet, stiller man ikke kritiske spørsmål [...] om fordeling av skyld, [...]. (278)

Det er vanskelig for Johanna å gjenopprette kontakten med mora si etter så mange år og etter alt som har hent, for mora hennes vil ikke ha kontakt med henne. Johanna. I løpet av nesten halvparten av fortellinga lykkes hun ikke med det. Så hun fantaserer om mora, om hva mora sier, hva hun gjør eller hvor hun går. Derfor dikter hun for det meste opp det hun ikke vet om hva mora eller søstera hennes egentlig tenker eller mener:

Frykten får mennesket til å dikte, mor dikter meg opp i mitt fravær og jeg dikter meg verre enn jeg er" (31);

Hvordan ser mor ut? Tredve år eldre enn sist [...] (47);

At jeg fører en indre kamp, en indre dialog med mor, fører pågående forhandlinger om hva som skjedde og hvordan og hvorfor og hva som var rettferdig (266);

Hva snakker mor med frisøren om? [...] Meg snakker hun ikke om. (54)

Både barndommen, og det voksne livet, har inneholdt vanskeligheter for Johanna, som hun føler er ensidig erkjent. Den såret mora, som Johanna vil bære smerten sammen, så hun forhåpentligvis ville bli sett. Bl.a. skjedde det en hendelse i Johannas barndom da hun tilfeldigvis så moras hvite bluse i

bløt i en balje i badekaret. På det tidspunktet kunne hun ikke forstå det, og hun var også forvirret over det når hun ble voksen. Det var det hun ville få vite om, om det egentlig hadde skjedd. Å få bevis på at mora hadde skadd seg, og det at hun hadde skåret armene sine var sant. Men det er noe mor aldri ville erkjenne.

Mor forsøker alt hun kan å ligne en gullfisk og greier det ganske bra, [...]" (328).

Johanna har gått gjennom barndommen som en tilskuere. Hun har tenkt på hva mor tenker og føler for å forstå mora:

Som barn studerte jeg henne med intensitet, vaktet hver av hennes minste bevegelser, forsøkte å lese henne og fornemmet hennes lengsel bort, hun var ikke til å nå for meg. (282)

Johanna ser ut som moras speilbilde, og det kan mora ikke tåle – å se på sine dypeste skjulte ønsker og anger. Begge to ser likt ut, med rødt hår, og Johanna kan noe som mora hennes også kan – å tegne. Men Ruth er den hverdagslige gode datter, trygg for mora deres. I tillegg byr Ruth ikke på vansker, vet reglene å oppfylle dem og skjemmer ikke mora deres med valgene sine. Det kan Johanna godt forstå:

[...] og det er lettere å bære Ruth i seg enn meg, [...]. (319)

Et ting som forbinder sterkt Johanna og mora hennes er tegning. Tegning er noe som forvirrende kobler sammen Johanna og mora hennes, både i for- og nåtida. Mora likte at Johanna tegnet. Hun var selv også flink i det. Med tegning ville Johanna glede mora si, men hun ville også få anerkjennelse for det. Derfor gjorde det enda mer ondt når mora ikke var i pakt med Johanna i det. Når hun var lur av mora. Det skjedde f.eks. en gang når mora oppfordret Johanna til å tegne, og begge to hadde det koselig sammen:

[...], så kom far [...] og far så tegningen og mørknet og mor bleknet og hadde ikke noe med det å gjøre, [...]. (160)

Det var det som endelig skilte dem til evig. Johannas utstilling med bilder *Barn og mor 1 og 2* var dråpen som fikk begeret til å renne over, for da sluttet enhver kontakt med mora hennes. Det kan også tenkes at når Johanna ble suksessfull billedkunstner, var det noe som også mora kunne ha vært, men som hun aldri kunne bli. Det sies ikke i fortellinga, men kan reflekteres over, fordi det var jo mora som oppfordret Johanna til å tegne. De gangene mora ikke var i godt humør, kanskje fylt med anger eller lengsel, var det Johanna hun kunne leve ut sin bitterhet på.

Mor lærte meg å tegne roser, [...], mor var også flink til å tegne da hun var liten, [...], så sluttet jeg å vise mor hva jeg tegnet for jeg visste omtrent hva hun ville si: Det er barnslig å være opptatt av det som er stygt. (182)

Det gjør enda mer ondt når skaden kommer fra mora for hun er ikke hvem som helst. Det kan være at dattera tenker at mora er den personen en alltid kan stole på. Og hvis det kommer fra moras side, føles det som forræderi:

Og fordi hun var moren min, var det ubehagelige hun sa alltid mer ubehagelig enn om en annen hadde sagt det. (258)

Uansett problemene i familien og imellom Johanna og mora hennes, som hadde allerede oppstådd i barndommen, uansett all tiden som har gått, og det at Johanna nærmer seg seksti år, vil hun få klarhet i forholdet med mora si. Det kan ha noe å gjøre med *symbiosis* fenomenet, som ifølge Friday, trekker på en viss måte døtre til mora. Og en utilstrekkelig *symbiosis* har sin virkning på døtre som om de har mistet noe fra moras side. *Symbiosis* er nærheten mellom barn og mora. Denne nærheten er blitt skapt allerede i babyårene og småbarnsår. Og det er noe som har stor innflytelse også i voksne alder. Nemlig gjelder det selvtillit i løpet av hele livet. (Friday, 1977) Som Johanna selv innrømmer:

[...] at vårt tidligere forhold har overlevd i meg, at den avhengigheten jeg en gang hadde til henne, som både var skattet og avskydd, lever i meg. (324)

I det komplekse forholdet mellom Johanna og mora hennes, hvor hun prøver å få klarhet, få svarene, som for det meste finnes i hodet hennes, finnes det fremdeles et lite barn som savner mora si. Hun savner trygghet som går tilbake til røtter man stammer fra.

Jeg husker et bilde av mor og meg, et lite svart-hvitt bilde fra da jeg var baby som jeg bærer i mitt indre, [...], jeg smiler og mor smiler og det er ingen andre å se og mor er glad og bare i meg og livet kan ikke bli bedre, [...] og det er bare oss to.; (191)
[...], at hun skal savne meg og lure på hvordan jeg har det, [...] (34)

I fortellinga finnes det gjentakelser med spagettiepisoden, som ikke vekker noe oppmerksomhet før den avslutter romanen. Noe merkelig, men morsomt, med Johannas mor var bl.a. det at hun kastet spagettien på keramikkflisene bak komfyren når hun ville være sikker på at den var ferdigkokt. Ble spagettiene stående på veggen, var de ferdige. Det var noe som Johanna tenker på når hun tenker på de lyse øyeblikkene med mora si.

Hun savner å være slippet inne til mora, å bryte gjennom veggene mora har bygget opp mot andre. De eneste gangene Johanna har følt seg nære mor, er de lykkelige øyeblikk med mora hennes da hun har fått mora til å le:

Mor lo når jeg etterlignet fru Benzen [...] (322);
Mor lo når jeg etterlignet frøken Bye [...] (322);
Av og til sa mor: Hva sier farmor Margrethe når hun ringer på bursdagen, og jeg la stemmen ned og snakket bergensk som farmor Margrethe og mor lo, det var gode stunder, [...]. (322)

Det kan være et bevis på det at også Johanna og mora har vært nære en gang. Det har vært øyeblikk når mora hennes ikke har tatt etter faren hennes. Som om det var en hemmelighet som knyttet Johanna og mora sammen.

Johanna reflekterer over problemene hun og mora hadde hatt Om det, som hadde skjedd i løpet av tida, inntil det tidspunktet de er nå, i dag, og samtidig minner hun barndommen sin. Hun prøver å huske og konstruere situasjoner fra barndommen sin, for å kunne forstå mora bedre:

Jeg var kanskje sju, sto og kastet ball for meg selv mot garasjedøra, kastet for høyt så ballen endte i fru Benzens hage, [...] da jeg så fru Benzen komme ut døra mot porten, [...], grep meg i armen og dro meg med inn i hagen vår, ringte på døra vår, mor åpnet. [...], mor sto stum og redd og barnslig i møtet med fru Benzen [...]. [...] Mor var ikke sterk selv om hun var mektig i meg? På et tidspunkt må hun ha forandret seg fra angstfull og målløs til snakksom og konverserende, når var det? (30 - 31)

Johanna er så opptatt av forholdet med mora si for det står mye på spill for henne nå. Hun vil forstå seg selv, men det avhenger av mora:

Mors mysterium er mitt mysterium og min tilværelses gåte, [...] for eksistensiell forløsning.; (319)

Om jeg kanskje forstår henne bedre, kan jeg kanskje tilgi henne! (318)

I sitt voksne liv har Johanna opplevd forskjellige livsforandringer: hun har blitt avvist av familien, mistet mannen sin, blitt mor og opplevd hva det betyr når sønnen drar til Danmark med kjæresten sin. Hun er alene. Mens det ikke har vært noen imøtekommende fra mora hennes, viser Johanna likevel at hun er åpen for en dialog uansett det lykkes eller ikke:

Og likevel håper jeg på en rolig oppklarende samtale med henne, hvor kommer det håpet fra?; (282)

Men om vi møttes et ikke-desperat-sted, ville det kunne løse oss opp eller ville stedet straks bli et desperat sted hvis vi trådte ut på det? (283)

Det om håpet kan trekkes tråd til betydningen av bokas tittel *Er mor død* for det kan være som siste mest ekstrem tilstand der kanskje mor vil se henne.

4.1.3 De uoppfylte forventningene

Forventningene til henne viste seg allerede i Johannas barndom. Det begynte med faren i Johannas fortelling, men sannsynligvis stammet de allerede fra et tidligere familiemønster. Roller i familien er påvirke gjennom familiemedlemmer, som vil også påvirke mønsteret av familiens samspill i framtid (Alford & Harrigan, 2019). I Johannas barndom var det far som styrte familien. Hvis far var borte, var det mor, som neste i hierarkiet. En helt alminnelig norsk familie der det ikke var noen plass for å være den Johanna var. Hennes uttrykksfrihet var ikke regnet med. Da hun f.eks. var skolebarn, hadde hun fått i lekse å tegne huset deres, men da hun ble ferdig med det, krøllet faren den, for han var ikke fornøyd med Johannas måte å forestille huset deres på:

Er det slik huset vårt ser ut, sa far [...], hjernen din er forvridd, sa fra, krøllet arket sammen og gikk ut, [...].

Johanna ble igjen alene med mora si, foreslo hun å tegne det fort igjen, for da kan lekse innleveres. Så tegnet Johanna huset deres på den måte det skulles, som voksne synes det er riktig å gjøre:

[...], jeg tegnet huset mor og far trodde de bodde i [...].

I det tilfellet kan ses at forholdet i familien baseres på *respekt* for individet med høyere stilling og mer makt. I forholdet mellom mor og datter handler det også ofte om makt, som modellerer relasjoner og danner forventninger (Alford & Harrigan, 2019). Med denne tankegangen kan også dras paralleller med begrepet *mothering*, og det at moderskap er oppført av et patriarkalsk samfunn (Green, 2010). Det gjelder også Johannas mor og hennes forventninger til døtrene:

Mor kapslet inn sitt sinns klage og tok opp i seg samfunnets konvensjoner på alle livets områder, påbud og prinsipper, internaliserte dem i seg som et kart hun fulgte i ett og alt og aldri siden stilte spørsmål ved, [...], men for at det skulle være så gyldig som hun trengte at det var, måtte det gjelde også for andre, særlig døtrene som hun tegnet kartet opp for, [...], som hun hersket over ved å kontrollere og dominere dem som kompensasjon for egen uselvstendighet, hindret dem i alt som kunne minske hennes innflytelse, særlig meg fordi hun merket jeg fjernet meg og ikke viste *respekt*, [...]. (307)

Det er det Johannas mor går ut fra, som har et hierarkisk forhold til Johanna der én av kravene er å vise *respekt* for å unngå konflikt med mora. Det kan allerede ses noen av episodene i Johannas barndom:

[...], jeg ga henne tegningen og hun så fornøyd ut, satte fingeren på katten og spurte hva det var. En katt, sa jeg, vi har ingen katt, sa mor [...], hun ga meg viskelæret og visket katten ut.

Eller et annet eksemplet som handler om *respekt* gjelder også om tegning. Johanna vil nemlig tegne bordkort med turkise blyant, kanskje til og med rosa. Så kommer hun og mora ha en samtale over det, som slutter brått fra moras siden:

Har du ikke respekt, sa hun hardt, har du ikke respekt for din mor, [...], jeg skrev navnene med rød løkkeskrift.

Eksemplene som gjelder tegning, der Johanna erfarer ubehagelige emosjoner, har enda mer negativ virkning på henne fordi tegningen er det som virkelig betyr noe viktig for henne:

Når jeg tegnet kom jeg bort fra det som var meg selv [...]

Et til eksempel finner vi i Johannas voksne år. Årene hun fortsatt var en del av familien sin. Da hun fremdeles oppfylte forventningen til henne, og hun viste *respekt*:

Jeg studerte juss som min far ønsket og derfor også mor [...].

Den resulterte i at familiemønsteret begynte å gjenta seg:

[...], jeg hadde kapslet sinnet mitt inn for jeg var redd for hva det kunne forårsake uinnkapslet, jeg hadde vel lært det av mor. (184)

Men det var én gang, da Johanna var tyvefire, nygift med Thorleif og studerte juss, da hun prøvde å forhandle det hun egentlig ønsket å gjøre – nemlig å drive med kunst. Det var med stor forsiktighet Johanna prøvde å få lov til å følge kallet sitt. Hun prøvde å ha litt tro på mora for å få støtte med å spørre lov å gjøre det. Med det viste hun *respekt* allikevel:

Kunst- og håndverksskolen, gjentok hun som om det var det latterligste som fantes. [...] *Johanna*, sa hun med et sukk som om jeg var fem år, [...]. [...], mor nevnte den aldri, det var som om den ikke hadde funnet sted, [...], hvordan kunne jeg ha hatt et håp om støtte fra mor [...]. (187)

Johanna hadde også prøvd å bryte grenser en gang tidligere, da hun var fjorten:

[...] jeg ga uttrykk for min uenighet med mor i politiske spørsmål, [...], hun syntes jeg var respektløs som sa henne imot, sa: Har du ikke noe hjerte?

Det vil si at hvis dattera bestemmer seg for å ikke følge det forskrevete livet, ødelegger det forholdet mellom mor og henne:

Da må moren kjempe mot datteren, og datteren må kjempe mot sitt eget fryktsomme selv, og da er moren og datteren forbundet i smerte og raseri [...]. En sånn intimitet er nådeløs [...] og en vil bli ødelagt.

Jeg vil også ta opp Johannas beskrivelse av hennes venninner og deres forhold med mødre sine for det avspeiler et bredere mønstret av *respektens* forventning mellom mødre og døtre:

Jeg har venninner som har jevnlig kontakt med de gamle mødre sine, og likevel brenner de inne med livsavgjørende spørsmål, spør ikke av redsel for mødrenes opprørthet, vrede eller avvisning, [...]. (242)

Døtrene vil heller ikke ha noen konflikt med mødre sine, og dermed støtter mødrenes maktposisjon (Alford & Harrigan, 2019).

Makten, som fortsatt følger henne i hennes voksenliv, heter Mor:

Jeg skammer meg over at et så alminnelig menneske har slik makt over meg [...] (279)

Det har vært noe Johanna har drømt om som barn. Nemlig at mora hennes ville få seg fri, så hun kunne være sammen med Johanna og ikke imot henne. For å være støtte barnet sitt, som ventet på det, og var skuffet og vondt.

[...] og jeg så for meg at mor slo ut håret og ble fullt ut fars, men kanskje dikter jeg det opp fordi jeg behøver det. (160)

Mor, som Johanna metaforisk kaller *ild fra Hamar*, fordi hun har rødt hår, derfor Johanna ventet fra henne å samle sin styrke og antennes. Så mora kan bli fri. Men mora holder fast på den ideale av prefeministisk kvinneskap, og vil ikke at dattera skulle være fri. Hun holder Johanna som i sin privat fengsel, for mora kan ikke realisere seg selv.

Johanna drømmer til og med i sitt voksenliv at mora vil endelig slå seg fri, som hun selv gjorde da hun reiste bort. For Johanna har også rødt hår. Det tenker hun når hun har fulgt etter Ruth og mora til kirkegården, et stykke borte fra fars grav:

Jeg tar meg i å ønske at mor snakker strengt til far, endelig. (159)

I eksemplet under kan det føles moras overlegenhet og hennes måte å være stiv når det gjelder Johanna. Selv om Johanna har mistet mannen sin, Mark, altfor tidlig, og Johanna er ganske sikker på at mora visste om det, var det ikke en tilstrekkelig grunn for mora å ta kontakt med dattera si. For det

handler om mora og ikke om dattera. Det likner på én av forventningene om *mothering av mora si* der det forventes at mora er den viktigste i mor-datter forholdet:

De har forstått at Mark er død. [...] Kanskje mor synes synd på meg som har mistet mannen min så tidlig. Nei, det var verre for henne å miste mannen sin [...], og hvor hadde jeg vært i den vanskelige tiden.

Gjennom fortellingen kan vi se at Johanna har brutt rolleforventningene, som var forventet fra henne som ei god datter:

Dro ikke i fars begravelse [...], mors ansikt lagt i den rollens folder og visste hvilken rolle jeg selv var tildelt, den utakknemlige datteren, den sveikefulle, og jeg ville ikke kunne slippe unna for alle andre fulgte manuskriptet. (180)

Grunner til *respektens* krav som mora hadde kunne stamme fra det at Johannas mor bare var bitter og misunnelig på Johanna. Når Johanna ble voksen og dro til USA, kunne det være som et slag i ansiktet for mora hennes. Johanna hadde kanskje gjort noe som mor selv hadde ønsket, men ikke klart av å gjøre da hun var yngre. Johanna husker nemlig en gang i barndommen sin da hun fant stykker av en enveis flybillett til Yellowstone, Montana. Kanskje ville også mora forlate alt – ekteskapet, familien, barn, hjemmet, og bare dra bort. Kanskje ville hun også blitt kunstner. Og nå kan mora ikke tilgi Johanna at hun har hatt styrke og modighet å gjøre det hun mislyktes å gjøre. At Johanna hadde ilden hun ikke hadde inn i seg.

Mora deres var vel ikke fornøyd med valgene hun hadde tatt, og det var noe hun ville hjemme til og med fra seg selv. Kvinner som er fornøyd med valgene sine, lever ikke ut drømmene sine gjennom døtrene sine (de Beauvoir, 1997). Det er vanskelig å se ens lengsler og drømmer som oppfylles i ens datters liv.

Forventningene i romanen handler for det meste om brudd på *respekt*, men i tillegg har Johanna ikke holdt *kontakt* med mora si. Grunner til at forbindelsen mellom dem ble avbrudd, er komplisert. For det første kan det sies at Johanna og mora hennes aldri har hatt en god kommunikasjon, så hvordan kunne kontakten være mulig nå, i en slik "krise-situasjon":

Jeg hadde ikke hatt noe som kunne kalles en samtale med mor på tredve år, kanskje hadde jeg aldri det. (12)

Som man kan se fra foregående eksempler, har Johanna aldri kunnet uttrykke seg fritt fra barndommen av. Hun har heller ikke hatt ei forståelsesfull mor hun kunne tørre å snakke med om hva som helst. Det å ha en samtale med mora hennes kunne heller kjennetegnes med skuffelse og undertrykkelse. Så det kan ikke forventes at Johanna skulle ha god kontakt med mora si i sitt voksenliv, spesielt etter at hun hadde dratt bort. Johanna skrev et forklarende brev til foreldrene den gangen, men fikk ingen medfølelse:

[...] og forklarte hvorfor det var nødvendig for meg, tømte hjertet mitt ut i brev, men i det korte svaret jeg fikk, var det som om det ikke var skrevet; (12)

Igjen skrev jeg langt og forklarte hva kunstutdanning betød for meg, hvem Mark var, igjen svarte de som om det ikke var skrevet, ikke lest, ramset opp utgifter de hadde hatt [...]; (13)

Jeg svarte ikke på det brevet, skrev et julebrev [...], et hyggelig men distansert brev [...], skrev som om det forrige brevet deres ikke var skrevet, gjorde mot dem som de gjorde mot meg, [...]. (13)

Så videre ble brevvekslingen kort og konkret uten følelser, uten hjertet i brev, inntil det sluttet i det hele tatt. Noe annet kan ikke forventes hvis det ikke finnes noen empati eller et frø av forståelse.

Johanna vet hva hun har gjort, hun skjuler det ikke i fortellinga si. Hun forlot familien sin, var utakknemlig mot foreldrene sine, dro ikke til fars begravelsen, og til toppen av alt laget en utstilling av maleriene. Mennesker er ikke ideale, vi kan ikke alt, vi må utvikle oss, vi gjør feil.

Men hva med mora da? Hva med moras innrømmelse at hun også har gjort noe galt? I tillegg til forsøk av å forstå mora si, finnes det noe som Johanna vil si gjennom fortellinga si:

Finnes den mor i verden som ikke mener har gjort noe galt mot barnet sitt, som ikke trenger tilgivelse for det? (318)

Gjennom forsøk på å forstå mora si, forsøk på å forstå seg selv, vil Johanna få fri hvis hun oppklarer fortidas byrde. Som Johanna forteller:

Menneskets oppgave, skriver Jung, er å skape bevissthet. (296)

Alle foreløpige åre har plaget henne og godt kunne være slitsomme. Hun dagdrømmer:

Så jeg innbiller meg at jeg har lyktes med å kaste moren min av meg, ha-ha! (257)

Det er klart at det slett ikke handler om mora, som skulle egentlig også se på speilet. Mora kan utlede av dette at skyld går til dattera, for hun oppfylte seg ikke til forventningene og var derfor ikke anerkjent som ei god datter. Derfra blir også forholdet mellom mor og datter ødelagt.

Mor vil bare slippe å forholde seg til meg; (31) En mor er et mord uten d. (282)

Historien slutter med at Johanna drar tilbake til USA, men denne gangen, den andre gangen, er hun ikke forvirret over seg selv, hun har fått sine svar.

4.2 Ruth

4.2.1 Ruth som i motsetning av Johanna

Johanna og Ruth er ikke nære søsken, har aldri vært det. De har seks års aldersforskjell, som kan være grunnen til det, men trenger ikke være det. Johannas minner om barndommen inneholder ikke mye av Ruth. De handler mest om mor or moras oppmerksomhet hun ville. Ruths holdning til Johanna, men også til mor, vises sterkest, når de er voksne. Spesielt når Johanna drar bort, og når Johanna

besluttet seg å ikke være med på bildet med dem. Det var da Ruth valgte side, og det var mors sida hun ble med. Johannas bortreise var som angrep ikke bare mot foreldre, men også henne, for Ruth var i lag med foreldrene deres. Ruth virker som en kontrast til Johanna fordi de tretti årene, med Johanna i USA, har fjernet dem enda mer fra hverandre.

Jeg dikter Ruth opp, [...], og Ruth dikter meg opp, [...] (285)

Ruth forstår ikke Johanna og vil heller ikke forstå.

Søsteren min vet ikke hva som foregår mellom en mor og en datter når datteren ikke ønsker å leve det gitte liv, men et fritt liv. (190)

Det kan være vanskelig for Ruth å forstå Johanna, for hun har ikke den innerste kallelse å bli noe. I det tilfellet en kunstner, noe som ikke passer inn med forventningene. At tegning og det røde håret er noe som forbinder Johanna og mora deres sammen, men ikke Ruth, kan godt være noe som forstyrrer Ruth. At hun ikke har dette spesielle båndet mellom henne og mora.

[...] søsteren min er ikke ild fra Hamar. (190)

I tillegg finnes det et bevis på at mora skjulte det viktigste om seg selv til og med fra Ruth. Så det var allikevel ikke det åpne og tillitsfulle forholdet mellom dem.

Ruth nevnte ikke Yellowstone, Montana. [...] Mor holder Yellowstone, Montana skjult for Ruth, [...]. (280)

Hvis mora hadde fortalt Ruth at det hadde funnet et tidspunkt i livet hennes der hun nesten hadde reist bort, skulle det ha ødelagt konseptet av familien deres. Hele vesenet av mora hun hadde bygget opp.

Så det er noe usagt mellom dem foran peisen, [...] Men sannsynligvis er de enige, samstemte, [...] (134)

Når det gjelder Johanna, vil Ruth ikke å ha noe som helt å gjøre med henne. Det vises også fram når Johanna har et ørlite håp om at mora vil se henne, kanskje når mora deres skulle være dødssyk. Men så slutter hun tanken med stiv slutning at Ruth ville gjøre alt for at det ikke skulle skje. Ruth sikrer at mora ikke skal være alene, så at Johanna ikke kan ikke nærme seg til henne.

"Min sjanse for å støte på mor alene er minimal." (326)

Det har Ruth klaret godt, for Johanna har hatt det vanskelig å få kontakt med mora si over halvdel av fortellinga.

Veien for Johanna til å få kontakt med mora si er lang og krevende: hun ringer, skriver brev, følger mora. Den største utfordringen for Johanna i det forholdet handler ikke bare om at mora ikke vil ha kontakt med henne, men det handler i tillegg om søstera hennes, Ruth, som Johanna står imot. Ruth står sammen med mora deres for å forsvare konseptet av familien deres:

Mors og Ruths prinsippfasthet, deres hardhet overfor meg, er noe de vil vise meg, [...]. Ruth er kald som is når det gjelder Johanna. Hun anser Johanna for å være egoistisk menneske som ikke vet noe om takknemlighet mot foreldrene sine. At Johanna bare forestiller seg som et skadet barn for det passer for en kunster. Kunstneren, som ikke bryr seg om andre, ikke engang om mora si. Ruth er den dattera som oppfører seg som en ansvarlig datter. Hun føler sterkt at hun må beskytte mora si. I fortellinga gjelder det at mora skulle være beskyttet fra Johanna, fra emosjonell bagasje som forholdet med Johanna bringer med seg:

Ruth mener sikkert at mor ikke har godt av å snakke med meg [...] (28);
Hun vil avverge enhver kontakt. (28)

Ruth har valgt å følge mønsteret som er gitt. På den måten kan hun være den spesielle-jenta til mora si, som Johanna noen ganger var til mora si i sin barndom. Det beskriver Johanna om:

[...], kampen om mor, [...], er det kamp om henne, særlig når barna er små [...]. (284)

Det kunne ha vært noe som barn gjør ubevisst, men Ruth, som er voksen, gjør det sannsynligvis bevisst. For hun har besluttet seg å ha mora bare for seg selv. Det tenker Johanna når hun er borte:

[...], og forresten trodde alle at jeg snart ville være tilbake. [...], kanskje bortsett fra Ruth. (57)

Johanna føler at Ruth har bestemt seg mer kategorisk enn mora deres å unngå kontakt med henne, for å distansere seg fra henne:

Ruth har aldri skrevet et ord til meg om barna sine, alt det lille Ruth skrev handlet om mor og far og var antagelig skrevet på initiativ fra dem.; (46)
[...], ikke noe kjære, ikke noe spørsmål, bare en setning om mine foreldres fysiske tilstand, Ruth. (14)

Det finnes ikke noe ønske om å forstå Johanna. Hun har gjort det galt som én som er dømt til døden, og kan aldri finne veien tilbake til nåde. Som jeg analysert Johanna og kom til faktumet at det alltid handler om mora, for hun er det viktigste, og skylden ligger på dattera. Det kan også være at Ruth sanser den grunnleggende tilstanden mellom Johanna og mora deres:

Men hun skriver som om mor bare alltid har gjort så godt hun har kunnet, og når ikke alt har gått godt, skyldes det tilfeldigheter eller andres, særlig min, feil, [...]. (254)

Johanna og Ruth har hatt forskjellig barndom, blitt forskjellige voksne og har levd forskjellige liv. Det eneste og felles mora de begge har, er imidlertid forskjellig for begge søsters på grunn av barndommen. Når ei datter atferder seg på en måte, reagerer mora til det ifølge forventningene hun har til dattera, som kan kjennetegnes med et *dyadisk* forhold. Det *dyadiske* forholdet, som Ruth og mora hennes har, er gjensidig, mens det med Johanna er avvisende fra dem begge. Derfor opplever de mora si forskjellig. Det er som om de to døtrene har hver sin mor.

[...] det eksisterer en forestilling om at moren elsker alle barna sine like høyt [...]; (284)
Det er en ønsket drøm. (284)

4.2.2 De oppfylte forventningene

Én av rolleforventningene som dukker opp gjennom Johannas beskrivelse av Ruth er *beskyttelse*.

Søsteren min beskytter mor [...] ved å sperre nummeret mitt på telefonen hennes. (28)

Ved *beskyttelse* oppfylder den gode datter ikke bare forventningen om beskyttelse, men hun framstiller også sitt oppførsel til andre, som er i moras og datteras omgangssirkel (Alford & Harrigan, 2019). Og hvis mora skulle være dødssyk, ville Ruth gjøre alt for at Johanna ikke skulle få kontakt med henne. Johanna mener at Ruth antakelig frykter øyeblikket da Johanna skulle ha kontakt med mora deres, for det kunne resultere ubehag for mora, og det må unngås:

Mitt nærvær ville kunne skake mor opp og Ruth kan ikke sende sin mor inn i døden oppskaket, [...]. (49)

Ruth har alltid oppført seg godt, har hatt *respekt* for forventningene som man har hatt til henne, allerede for flere år tilbake, som f.eks. på mors femogførtiårsdagen:

[...] ubehaget over at de andre, Thorleif, Ruth og øvrige gjester var trofaste mot manuskriptet, forfattet av mor og far, [...]. (24)

Fra den tida av da Johanna dro og forlot sin norske familie, har det vært Ruth, som har *ivaretatt* mora. Ruth og mora besøker hverandre, går sammen på kirkegård til fars grav, har drevet med salget av foreldrenes hus og hjulpet å finne en leilighet i stedet for det.

[...], Ruth er den som best kjenner og er involvert i mors daglige liv, [...] (129)

Ruths utilnærmelige holdning til Johanna kan være slik på grunn av fornærmelse:

De første årene hendte det søsteren min skrev knappe beskjeder om mors og fars helse, hvis det var noe særlig, [...]; (13-14)

Da de var relativt friske, skjedde det sjelden. Undertonen var at det var synd på henne som måtte håndtere dem alene, at jeg var egoistisk [...]. Hun skrev, sånn opplevde jeg det, for å gi meg dårlig samvittighet, [...]. (14)

Én av kravene er også oppfylt ved forventningen om å *holde kontakt*, det forventes at dattera bor i nærheten av mora si.

Ruth og Reidar hadde kjøpt hus ikke langt fra mor og far, de så hverandre flere ganger i uka. (68)

Kanskje følte Ruth seg også som et fange. For det var ingen andre som kunne ta hånd om foreldrene deres, og derfor ble sint på Johanna. Hun måtte kanskje oppfylle sin rolle, fordi hun ble satt på sin plass da Johanna besluttet å dra. Det kan her spekuleres, men gjennom Johannas fortelling har det mest vært gjenklang om Johannas upassende atferd mot familien, mot mora deres.

Du forstår åpenbart ikke hvilken smerte og sorg du har påført din familie [...]. Du skulle bare vite hvilken sorg og hvilket sjokk det var for mor. (267)

Så kunne det handle om at Ruth var nøyd med rollen sin og kunne ikke tåle den dårlige søstera som gjorde ondt mot mora deres. Den søstera som hun kunne tro, var likegyldig.

Ruth er bevisst på rollen sin og kjenner ansvar for mora si. Da barndomshjemmet deres var solgt og mora flyttet til den nye leiligheten, var det selvfølgelig Ruth som hjalp å bestemme om hva som skulle med eller ikke. Hun har tatt rollen å ta vare på mora:

[...], det vil være trist om mor er blitt sjuskete og ustelt, men søsteren min sørger for at det ikke skjer; (54)

Mor har kanskje blitt flinkere til alt praktisk, men jeg innbiller meg at Ruth gjør det meste, [...]. (28)

Ruth har vært den gode datter da og nå. Og nå må hun være den sterkeste for Johanna har kommet tilbake. I sitt voksenliv har det vært Ruth som har mer eller mindre *ivaretatt* mora deres. Men også faren deres da han ble syk og senere døde. Jo mer tid det har gått, desto mer har mora behøvd hennes omsorg. Mora har blitt gammel, over åtti nå, og er blitt avhengig av Ruth. På det tidspunktet har forholdet blitt som en forretningsavtale mellom mora og Ruth der Ruth får for gjengjeld kontroll i dette forholdet. Som om vektskål har kanskje beveget seg over mot Ruth.

Ruth og mor har inngått en pakt, uttalt eller uuttalt, om at ingen av dem skal ha kontakt med meg, en pakt mor ikke kan bryte. Mor er avhengig av Ruth, på alle måter avhengig. [...], mor er takknemlig for Ruth som oppfyller alle hennes uttrykte ønsker og mor oppfyller Ruths ønske om ikke å ha kontakt med meg. (133)

Jeg anser det som oppfylning av forventningen om *mothering mora si*. I det forholdet er det gjensidig, og dattera er fornøyd med å oppfylle forventningen til henne. Men det gjelder også til vanlige hverdagslige gjennomtenkte aktiviteter for å ta godt vare på mora:

Ruth tar av seg sekken og finner fram en sammenleggbar paraply, hun har tenkt på alt. (161)

Ruth oppfyller forventningen om *respekt* for mora si. Hun bryr seg ikke om hva mora sier om andre, for hun vil ikke merke uenighet. Heller ikke uttrykker hun sine egne meninger om saken hvis de skiller seg fra moras for hun vil ikke nedtone henne:

[...] Ruth er vant til at mor er kritisk til gjestene på Lindmo, [...], men pleier ikke si imot, hva skal det være godt for. [...] Ruth bryr seg om mor, [...]. (131)

Det interessante ved forventningene er de at de sprer seg også til søsken. At de går videre som et virus fra foreldre til ungene sine, slik at mønsteret kan gjentas gjennom generasjoner. Og det er mulig å forstå. Man gjør det som ens forbilde gjør. Hvis ens karakter tillater det.

Respekt er noe som ikke kan gås forbi gjennom hele fortellinga. Denne forventningen oppstår, som tidligere sagt, allerede i barndommen. Den stammer fra tidligere forbilder og har en viktig plass i familien. Så selv om døtrene, Johanna og Ruth, er blitt voksne for lenge siden, og er selv blitt mødre,

er forholdet deres begrenset av forventningen av *respekt*. Johanna får endelig et svar etter flere ulykkelige forsøk å få kontakt med mora si, men det kommer selvfølgelig fra Ruth og ikke mora:

[...], en melding fra Ruth: Har du ikke forstått at mor ikke vil ha noe med deg å gjøre. [...] Hun vil hverken ha meldinger, post eller besøk av deg. Hvis du ikke respekterer dette, vil det få konsekvenser; (252)

[...]: Når Johanna gjør slik, reagerer vi sånn, i vår fulle rett. (253)

Som tidligere analysert ved Johanna, respektens vesen fører til makt. Én av *daughtering* roller til Ruth er *mothering mora si*, ettersom maktposisjonen i forholdet deres har vekslet. Det ser ut som om Ruth har tilsynelatende tatt over moras plass og fortsetter med samme mønsteret.

Men Ruth vil ikke se eller ta mors sorg over bruddet med meg innover seg, for da blir situasjonen mer uhåndterlig for henne [...]; (253)

Og forresten kan jeg rette samme bebreidelse mot Ruth, for når hun vil holde mor borte fra meg er det hensyn til egne behov, er jeg ganske sikker på, [...] (254)

Men sannsynligvis vil mora ikke overgi sin makt. Hun er bare blitt gammel. Det kan ligges i grunnen hun ikke erklære alt om seg selv, men vil fortsatt beholde fasaden sin. Vil ikke erklære seg engang til Ruth.

Den som jevnlig har kontakt med moren sin og snakker om fortiden med henne er med på å gjenskape fortiden, det lages en historie i fellesskap. Ruth husker det antagelig nå slik mor vil hun skal huske det. (20-21)

Ruth har oppfylt *daughtering's* rolleforventning i forholdet til mora si. Hun har *respekt* for mora si, hun har *ivaretatt* henne, *beskyttet* henne fra Johanna og gjort en del *mothering* mot mora si. Sannsynligvis har Ruth gjort alt og vært fornøyd med det, og ikke følt at hun har blitt undertrykt på noen måte. Siden det ikke fortelles noe om Ruths klager om *daughtering's* plikt. Det har Johanna spekulert på for Ruth har ikke frigjort seg.

Ruth har aldri opplevd den sterke ambivalensen i forhold til mor som jeg, [...]. (43)

Men siden Johanna plutselig dro bort, kunne det kanskje ikke vært mulig på grunn av det:

[...], hun hadde ikke hatt noe valg. (44)

Johanna i det motsatte har ikke oppfylt de forventede kravene. Fra begynnelsen av fortellingen til nesten til slutten hadde hun ikke oppfylt forventningene, og følte seg ulykkelig på en måte, fordi hun prøvde å løse situasjonen sin med mora si. Men inntil avslutning, hvor hun fortsatt ikke oppfylte forventningene, ble hun likevel fornøyd med det, for hun hadde frigjort seg selv og akseptert tilstanden. Johanna visste fra barndommen av at mora hennes bare latet å være noen hun ikke var, noen hun trengte å være. Johanna visste at det var noe viktig i bakgrunnen, og det ville hun får vite. Og det klarte hun. Til slutt får hun vite at mora hadde arr på armen. Det var et bevis på at det bildet mora fremstilt av seg selv ikke stemte, og hun hadde rett. Det kunne ha vært grunnen til de kjempet

mot hverandre. Det resulterte med at de begge vant – Johanna fikk viten hun ønsket og ble fri, mora fikk kvitt seg med dattera. Men mor-datter forholdet var tapt.

Mor er død i meg, [...]; (358),

[...], jeg var død i henne. (349).

For at Ruth spiller i kamp med mora si mot Johanna, resulterer det i det ødelagte forholdet mellom søsken.

Oppfatning av resultatene i fortellinga avhenger av lesernes forventninger. Hvis det hadde vært forventet at alle tre kvinnene skulle gjøre opp med hverandre, er det en ulykkelig ending. Men hvis utkomsten av fortellinga skulle handle bare om Johanna og hennes frigjøring, er det en lykkelig slutt. I hvert fall mener jeg at det var lykkelig slutt for Johanna vil huske den beste om mora si – det med spagetti:

Viktigst er det med spagettien. (359)

5. Diskusjon og konklusjon

Formålet med oppgaven min var å undersøke om det finnes bestemte forventninger til dattera som forestiller også i skjønnlitteraturens utvalg som i det tilfellet var samtidsromanen *Er mor død*. Forventningene som var sett til krav ved analyse av romanen, var ganske ferske forskinger i familiekommunikasjonen fra år 2019 og oppdatert i år 2021. Romanens historie tar plass kan sies på det samme tidsperiode i 2020. Det var viktig ved materialene at de var sammenlignende til hverandre så kan undersøkelsen min ta til det samme tidsrommet. Både forskningsmateriale og romanen var gått ut fra datteras synspunkt, om hennes erkjennelse. I romanens tilfelle var det dessverre en av søstre, Ruth, som hadde ikke jeg-stemme, og var tolket av jeg-fortelleren. Derfor var hennes erkjennelse ikke veldig autentisk og objektiv. Men godt nok at vise fram gjennom hennes atferd, hvordan hun framstilte forventningene hun hadde for selv.

Jeg ville si at som jeg skrevd i innledningen min at det finnes en motroman av Helga Hjorth *Fri vilje* til *Arv og miljø* av Vigdis Hjorth, kunne det ha vært veldig interessant og mer objektivt resultat å framstille begge døtrene, for så har det begge datteras jeg-fortelleren med. Men det er noe som kan være et framtidsprosjekt. Det kan kanskje også hevdes at Hjorths romanen skulle være aktuell i det mor-datter tilfelle for det er hun skriver er fremdeles viktig for leserne. Hun har selv innrømmet at får brev fra leserne som skriver om gleden ved anerkjennelse i seg selv ved hennes bøker(Norli, 2020). Så litteraturen kan hjelpe som en psykonalyse til leseren. Det hjelper å forstå seg selv og helbrede.

Temaet kan også utvikles større og ta hensyn til samfunnet for å forstå hva som foregår i samfunnet og hvordan det avspeiles i skjønnlitteraturen. For det behøves det et bredere valg av norske romaner med for å analysere. Romanene kan være fra det samme tidsperiode for å vise bestemt nåtids tilstand. Men kan også ha romaner fra forskjellige epoker for å vise fram forandringer kanskje. Det kan også hevdes at det finnes en tråd ved Vigdis Hjorths romaner som har vært materialer i masteroppgavene jeg har i mitt kapittel av tidligere forskning og det er nemlig samfunn på et eller på annet måte.

I oppgaven min fordømte jeg ikke mora, jeg var ikke opptatt av hun var ei god eller ei dårlig mor for det var ikke oppgavens formål. Men jeg behandlet om årsakene til hennes atferd og vesen for bedre forståelse. Å skape bevissthet, som Jung hevder, er viktig (Hjorth, 2020).

Som i mitt oppgavens kapittel i tidligere forskning kan leses fra Line Fallan Sørensens masteroppgave der hun har reflekteringer om doktoravhandling av Turid Bergljot Sverre (1981) i sin kapitlet av

tidligere forskning. Det påstås at det har undersøkt mye mor-datter forhold fra datteras synspunkt, som derfor har resultert å dreie seg om dårlige mødre og hvordan døtre er undertrykket. Jeg legger et sitat fra Sverres doktoravhandlingen gjennom Sørensens avhandlingen *Å være mor I moderlandet*: "*It is not Mother we must kill, but the myth of the mother's role, which our society has made so sacred and powerful that she can do no wrong*". Det kunne hevdes at det har Johanna klart å gjøre. Hun støtter ikke de forventningene som kan være destruktive til henne, men gjennom vanskelig frigjøring av seg selv klarer å stå opp i bakgrunnen mot de uakseptable sosiale forventningene. På en pris uten å ha familien. I motsettende til Johanna oppfyller Ruth flere forventningene som døtre sanser i teorier. Hun kan gjøre det på grunn av plikt, men sannsynligvis er det noe hun er i pakt med for hun er som i vakt mot Johanna, sterkt ut å forsvare pliktene hennes. Det kan vises gjennom beskyttelse av mora for beskyttelse stemmer også mot andre søsken, som Johanna. Det kan også tyde på at moderskap i 2020 i den romanen består fremdeles på patriarkat og har ikke forandret i løpet av tida.

Den mest framstilt forventningen til døtre i romanen verken oppfylte eller nektede var *respekt*. Det var det mest gjennomgående og som grunnleggende i mor-datter forhold. Spesielt til Johanna, som erkjente hun bruddet. Det var ikke noe forventninger Ruth brøt. Det at hun er ei god datter til mora si kan ses gjennom flere forventninger hun antakelig oppfylte. Hun holdte *respekt* for mora si, *beskyttelse*, *ivareta* mora hennes hverdagslig, *holde kontakt* og *mothering* mora si. Med analysen min har jeg også bekreftet at forventningene til dattera, hvis mora ikke kommer halvveis mot dattera, ødelegger mor-datter forhold. Og det motsatte: hvis dattera oppfyller dem, er mor-datter forhold bevart. Forholdet mellom søsken blir også ødelagt på grunn av det i tilfellet romanen. Jeg kan bare spekulere at i noen tilfelle ville forholdet mellom søsken ikke bli ødelagt, kanskje bare fjernet hverandre.

Resümee

Tartu Ülikool

Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Skandinavistika osakond

Skandinaavia keeled ja kultuurid

Norra keel ja kirjandus

KUIDAS LUUA HEA TÜTAR?

Ootused tütre rollile Vigdis Hjorth' i romaanis *Kas ema on surnud*

Bakalaureusetöö

Autor: Anneli Aim

Juhendaja: Antonina Kostina

Tartu 2022

Antud bakalaureusetöös uurin ma millised ootused tütre rollile esinevad norra kirjaniku Vigdis Hjorth' i raamatus *Kas ema on surnud* (2020). Minu väiteks on, et ootused tütrele hävitavad ema/tütre suhte.

Töös kasutatud raamatu teemaks on ema/tütre suhe, mis on ka varasemalt palju huvi pakkunud antud teemat uurida, seda nii erinevates uurimus- kui ka ülikooli lõputöödes. Teose autor on Norras väga tuntud ja hinnatud, sest on oma teostega nii tähelepanu ärratanud kui ka mõjuvalt puudutanud ühiskonda puudutavaid valukohti. Oma töös olen ma oma valikutes lähtunud, et nii teooria kui ka analüüsitav materjal oleks tütre vaatenurgast lähtuv ning samast ajajärgust.

Romaanis jutustab mina tegelane, Johanna, oma keerulisest suhtest emaga. Ta on kodumaalt ära olnud kolmkümmend aastat, sest otsustas tookord lõpuks järgida oma soovi saada kunstnikuks, mida mõjutas ka armumine ameeriklasest kunstiõpetajasse. Loo konflikt tekib aga siis, kui ta otsustab peale neid kolmekümmet aastat Ameerikast koju naasta, et ikkagi selgust saada suhtest emaga aga ka iseendast. Valisin antud teose, sest see jutustab ema/tütre keerulisest suhtest ning pakub analüüsiks nii negatiivset kui ka positiivset väljundit.

Oma töö teooriates olen kasutanud kaht uurimust perekonnakommunikatsioonis. Esimene neist aastast 2019 rolliootustest ja hinnangutest tütrele suhtes emaga, et tulemuseks saada hea tütar (Allison M. Alford, Meredith Marko Harrigan) ning eelnevast uurimusest edasi arendatud uurimus tütarde tajutud rolli ülesehitusest suhtes emaga aastast 2021 (Allison M. Alford). Lisaks olen toetava teorianana kasutanud prantsuse filosoofi, kirjanikku Simon de Beauvoir'i teost patriarhaalsetest suhetest *Teine sugupool* (1997) (originaalis ilmunud 1949) peatükki *Ema*. Teiseks kaasasin ameeriklannast autori, Nancy Friday, teosest *Minu ema/Mina ise: tütre identiteedi otsing* peatüki *Aeg olla lähedane*.

Kasutan rolliteooriaid võrdlemaks keskendudes romaani episoodidele ja elementidele, mis kirjeldavad ema ja tütre suhet. Negatiivse näitetena Johanna rolliootuste rikkumised ja positiivsete näidetena Ruthi täidetud rolliootused. Toetavaid teooriaid kasutan sügavama analüüsi jaoks, et paremini mõista tegelasi, kaasa arvatud ema. Tema puhul ei hinda ma tema heaks või halvaks emaks olemist, vaid põhjendan käitumise tagamaid lähtuvalt teooriatest. Eesmärkide saavutamiseks kasutan lähilugemist.

Oma töö analüüsi tulemustes saab välja lugeda enim levinud ootuse tütrele, milleks on austus ema suhtes, mis tähendab konflikti vältimist ja ema võimu austamist. Lisaks tulevad välja ka ema kaitsmine, mis hõlmab endast ka õdede-vendade eest kaitsmist. Lisaks ema eest hoolitsemine, kontakti hoidmine igapäevaselt ning emale emaks olemine. Seejuures võib antud rolle täites tütar tunda end nii positiivselt kui ka negatiivselt, nii ootusi täites kui ka täitmata jättes. Järeldasin analüüsi tulemusel, et rolliootuste rikkumine hävitab suhte ema ja tütre vahel. Lisaks hävitab see suhte õega, kes ootusi täidab, eesmärgiga suhet emaga hoida.

Minu töös on kasutatud ainult ühte ilukirjanduslikku teost, seega ei saa tulemusi kasutada rajavate tagajärgede tegemiseks. Kasutades enamaid teoseid kas samast ajajärgust või hoopis erinevatest, saaks uurida teema püstitust laiemalt.

Kilder

Primærlitteratur

Hjorth, V. (2020). *Er mor død: roman* (1. utgave, 1. opplag). Cappelen Damm.

Sekundærlitteratur

Abusland, Å. (2022, februar 22). *Arv og miljø og Gjengangere – når fasaden faller - Norsk (SF vg3) 2022/2023 BETA - NDLA*. ndla.no. <https://ndla.no/subject:30bcefff-7577-4e0b-afc6-b07f437ea354/topic:d4c9d69e-6730-4e8a-9d42-6125d4f8b876/topic:cbcfe127-8115-4757-979e-eb7866ff1900/topic:3a6f6b02-51f1-4843-aec1-b6426cf6da12/resource:87fe5b66-681e-45f4-ad88-1c2f6aac98c8>

Alford, A. M. (2021). Doing daughtering: an exploration of adult daughters' constructions of role portrayals in relation to mothers. *Communication Quarterly*, 69(3), 215–237.
<https://doi.org/10.1080/01463373.2021.1920442>

Alford, A. M. & Harrigan, M. M. (2019). Role Expectations and Role Evaluations in Daughtering: Constructing the Good Daughter. *Journal of Family Communication*, 19(4), 348–361.
<https://doi.org/10.1080/15267431.2019.1643352>

Andersen, U. C. (2009). *Har vi henne nå?: kvinnelige forfatterskap & mediene*.
https://www.academia.edu/3077294/Har_vi_henne_n%C3%A5_kvinnelige_forfatterskap_og_mediene

Baylor University. (u.å.). Media and Public Relations | Baylor University. Hentet 22. mai 2022, fra <https://www.baylor.edu/mediacommunications/index.php?id=941665&expert=allison.alford>

Birditt, K. S., Miller, L. M., Fingerman, K. L. & Lefkowitz, E. S. (2009). Tensions in the Parent and Adult Child Relationship: Links to Solidarity and Ambivalence. *Psychology and aging*, 24(2), 287–295. <https://doi.org/10.1037/a0015196>

- Braseth, S. (2017, august 9). Vigdis Hjorth skrev en av fjorårets mest kontroversielle bøker. Nå slår søsteren tilbake: - Det var absurd, helt sykt. *dagbladet.no*.
<https://www.dagbladet.no/kultur/vigdis-hjorth-skrev-en-av-fjorarets-mest-kontroversielle-boker-na-slar-sosteren-tilbake---det-var-absurd-helt-sykt/68576241>
- de Beauvoir, S. (1997). *Teine sugupool*. Avatud Eesti Fond.
- Diaadiline suhe - kahassuhe. (2017, desember 28). *Psühhoanalüüsi ja Psühhoanalüütilise Teraapia Keskus*. <https://psyhhoanaluus.ee/diaadiline-suhe-kahassuhe/>
- Fingerman, K. L. (1996). Sources of tension in the aging mother and adult daughter relationship. *Psychology and Aging*, *11*(4), 591. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.11.4.591>
- Fingerman, K. L. (1997). Aging mothers' and adult daughters' retrospective ratings of conflict in their past relationships. *Current Psychology*, *16*(2), 131–154.
<https://doi.org/10.1007/s12144-997-1020-1>
- Fingerman, K. L., PhD. (2001). *Aging Mothers and Their Adult Daughters: A Study in Mixed Emotions*. Springer Publishing Company. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/nlibee-ebooks/detail.action?docID=423536>
- Forlaget Oktober. (u.å.). *Henrik Falk*. Forlaget Oktober. Hentet 20. mai 2022, fra
<https://oktober.no/henrik-falk-2>
- Friday, N. (1977). *My Mother/My Self: The Daughter's Search for Identity*. Dell Publishing Co., Inc. <https://www.yumpu.com/en/document/read/64109241/read-book-pdf-my-mother-my-self-the-daughters-search-for-identity-txtpdfepub>
- Gjellstad, M. L. (2004). *Mothering at millennium's end: family in 1990s Norwegian literature* [Thesis]. <https://digital.lib.washington.edu:443/researchworks/handle/1773/6581>

- Green, F. J. (2010). Motherin Versus Motherhood. I *Encyclopedia of Motherhood*. Sage Publications. file:///C:/Users/ilenn/Downloads/toaz.info-encyclopedia-of-motherhood-sage-2010pdf-pr_de723a381041031bf84a5e8a9aa248eb.pdf
- Hagen, E. B. (2022). Henrik Ibsen. I *Store norske leksikon*. http://snl.no/Henrik_Ibsen
- Hjeltnes, G. (2020, august 20). Hardcore om mor! Bokanmeldelse: Vigdis Hjorth: «Er mor død». VG. <https://www.vg.no/i/0neVqo>
- Huuse, S. S. (2021). *Et raffinert innlegg til virkelighetsdebatten? En lesning av romanen Er mor død (2020)* [Bachelor thesis, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2782058/no.ntnu%3ainspera%3a77883480%3a35485423.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kristeva, J. (1985). Stabat Mater. *Poetics Today*, 6(1/2). <https://www.jstor.org/stable/1772126?seq=1>
- Krystad, I. (2016). «Noen må være som henne. Noen må være det motsatte» *Vigdis Hjorths romaner Hva er det med mor og Tredje person entall som undersøkelser av moderne moderskap* [Masteroppgave, Bergen]. <https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/12096>
- Litterære slektskap: Vigdis Hjorth om Tove Ditlevsen*. (u.å.). Hentet 22. mai 2022, fra <https://soundcloud.com/user-67512258-134314539/litteraere-slektskap-vigdis>
- Markhus-Bolstad, T. (2019). *Det vanskelige moderskapet En utforskning av mødrenes situasjon i Cora Sandels Bare Alberte (1939) og Monica Isakstuens Vær snill med dyrene (2016)* [Bergen]. <https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/19947>
- Mesna, M. (2014, februar 18). *Lavstatus å skrive om alenemødre*. Kilden. <https://kjonnsforskning.no/nb/2014/02/lavstatus-skrive-om-alenemodre>

- Mussett, S. (u.å.). Beauvoir, Simone de | Internet Encyclopedia of Philosophy. I *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Hentet 20. mai 2022, fra <https://iep.utm.edu/simone-de-beauvoir/>
- Nancy Friday | *Biography, Books, & Facts* | *Britannica*. (u.å.). Hentet 20. mai 2022, fra <https://www.britannica.com/biography/Nancy-Friday>
- Neraal, A. (2017, september 18). Hjorth skriver Ibsen. *BOK365.no*.
<https://bok365.no/artikkel/hjorth-skriver-ibsen/>
- Nielsen, P. (2020, november 13). Vigdis Hjorth: »Litteraturen skal ikke bare være pæn og harmonisk, den kan gjøre ondt«. *Information*.
<https://www.information.dk/kultur/2020/11/vigdis-hjorth-litteraturen-bare-vaere-paen-harmonisk-kan-goere-ondt>
- Norli, C. (2017, august 11). Helga Hjorth ba forlaget om å justere Vigdis Hjorths «Arv og miljø». *VG*. <https://www.vg.no/i/k5kmX>
- Norli, C. (2020, august 20). *Vigdis Hjorth: «Hvis man er perfekt mor, så er det i seg selv en feil eller skade»*. <https://www.vg.no/i/BR5150>
- Norli, C. & Molnes, G. (2017, august 11). Helga Hjorth om å bli romanfigur: – Umulig å forsvare seg. *VG*. <https://www.vg.no/i/WVV2Q>
- Ordbøkene.no - Bokmålsordboka og Nynorskordboka*. (u.å.). Ordbøkene.no. Hentet 15. april 2022, fra <https://ordbokene.no/bm,nn/ordbokene.no>
- Pedersen, B. E. (2016, oktober 5). Hjorth snakket om sannheten. *Dagsavisen*.
<https://www.dagsavisen.no/kultur/2016/10/05/hjorth-snakket-om-sannheten/>
- Sagheer, S. (u.å.). *Kinship: Meaning, Types, Degree, Importance, Descent, lineage*. Sociology Group: Sociology and Other Social Sciences Blog. Hentet 22. mai 2022, fra <https://www.sociologygroup.com/kinship-meaning-types/>

Skadberg, E. W. (2020). *Vigdis Hjorth og psykoanalysen. En lesning av romanene 'Om bare' (2001) og 'Arv og miljø' (2016) og utvalgte sakprosaetekster* [Bergen].
<https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/22867>

Store norske leksikon. (2021, februar 22). *Vigdis Hjorth*. Store norske leksikon.
http://snl.no/Vigdis_Hjorth

Sørensen, L. F. (2007). *Å være mor i moderlandet : moderskapsdiskurser i Hanne Ørstaviks Tiden det tar (2000) og Trude Marsteins Plutselig høre noen åpne en dør (2000)* [Oslo].
<https://www.duo.uio.no/handle/10852/26076>

Vasar. Viitamine ja näppamine | Vikerraadio. (2020, januar 10). I *Vasar*.
<https://vikerraadio.err.ee/1021276/vasar-viitamine-ja-nappamine>

Vigdis Hjorth nominated to The Nordic Council Literature Prize. (u.å.). Cappelen Damm Agency.
Hentet 19. mai 2022, fra
<https://www.cappelendammagency.no/agency/incoming/article186423.ece>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anneli Aim,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

HVORDAN SKAPE EI GOD DATTER? Forventningene til datteras rolle i Vigdis Hjorths romanen
Er mor død,

mille juhendaja on Antonina Kostina,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anneli Aim

23.05.2022